

## ТАКО БЛИЗУ, А ТАКО ДАЛЕКО - АВАЛА И КОСМАЈ

На територији града Београда налази се преко четрдесет заштићених природних добара. По броју доминирају споменици природе ботаничког карактера, али су присутна и два резервата природе и три предела изузетних одлика. Предела изузетних одлика представљају релативно мање подручје, које красе живописни пејзажи са ненарушеним примарним вредностима предела. На подручју Београда имамо их три и то су: „Предео изузетних одлика Авала”, „Предео изузетних одлика Космај” и „Предео изузетних одлика Велико ратно острво”.

И поред тога што је Београд главни град наше земље, у којем се налази и само министарство животне средине, као и највећи број служби и организација за заштиту природе, подаци о Авали, Космају и Великом ратном острву су крајње штур и неубедљиви. Пре свега, ћемо се бавити пределима Авале и Космаја, где су нарочито подаци о фауни велика непознаница. Скроз забрињавајуће, јер се Космај налази на само 60 km од центра града, и потребно је сат времена вожње до тамо. Замислите, да за тако блиско подручје кажете да не можете поуздано тврдити које су све врсте инсеката, гмизаваца, водоземаца, птица и сисара присутне. Ситуација по питању Авале је релативно боља, али чињеница је да посебна истраживања херпетофауне и фауне сисара још нису детаљно рађена, тако да се као и у случају Космаја неки од података базирају на претпоставкама. Наравно, није све тако сиво. Већина података о природним и културним вредностима и заштити оба наведена подручја постоје. Само пут до њих нас не води до Авале и Космаја, већ на Нови Београд, у Завод за заштиту природе.

Авала и Космај, представљају шумадијске планине, које су услед истог начина постанка, осим у ниским висинама одликују сличним геолошким, климатским, геоморфолошким, хидролошким и педолошким одликама. Највиши врх Авале лежи на 506 метара, а Космаја на 620 метара. Ако упоредимо површине ових планина са површином Србије, те додамо податке о присутности биљних врста на овим планинама схватимо да флору наведених предела краси велика разноврсност и богатство. Сам доказ тога лежи у дугој традицији

заштите Авале, која датира још из деветнаестог века и периода књаза Милоша. Авала и Космај до коначног статуса заштите као предела изузетних одлика стижу тек 2007. тј. 2005 године.



*Авала (поглед са југа)*

Поред изузетних природних вредности оба подручја се одликују и значајним културним вредностима. Авала је тако током римског периода важила за рударско подручје, чији се остаци рудника и дан данас присутни. Поред рудника ту су и споменици: Незнаком јунаку, Совјетским ветеранима, Васи Чарапићу, први планинарски дом као и чувени Авалски торањ. С друге стране, Космај красе три прелепа манастира, које најтоплије препоручујемо да посетите. То су манастири Кастељан, Тресије и Павловац.

За потребе овог текста, да би вас боље упознали са тренутним стањем предела изузетних одлика, потражили смо мишљење других људи. У ту сврху направљена је анкета, чији су управо испитаници били како излетници, викендаши тако и стални становници околних села. Анкета о тренутном стању заштићених предела изузетних одлика „Авала“ и „Космај“ поред тог уводног дела, где се наводио статус пребивалишта, пол и годиште, састојала се из дела, која су чинила девет питања. Нека од тих питања су била на пример: „Шта по статусу

заштите Авала тј. Космај представљају?"; „Које сте промене приметили на заштићеном пределу пре проглашења статуса заштите па до данас?"; „Које су по вама главне делатности, које угрожавају заштићено природно добро?"; „Који су ваши предлози за унапређење стања предела изузетних одлика Авала и Космај?" и на крају, захтевало се од анкетираних да оцене заштићени предео оценом од један до пет.

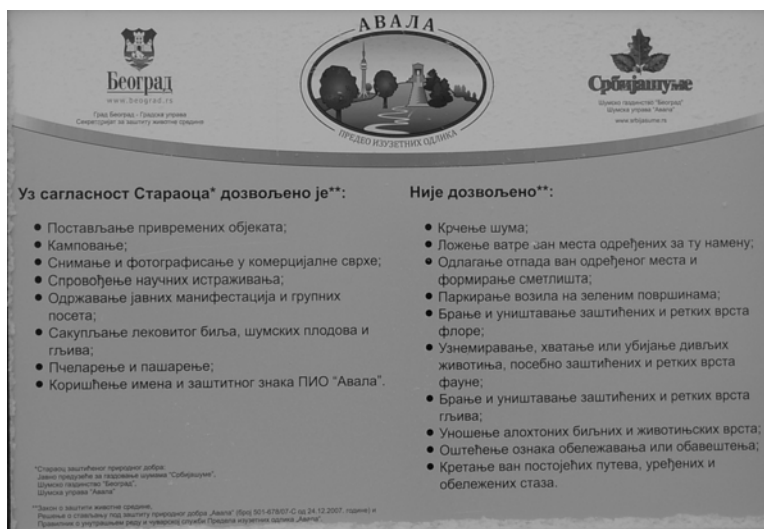


*Манастир Тресије*

Након анкетања испитаника на територијама предела изузетних одлика „Авала“ и „Космај“ приступило се обради и анализи добијених резултата. У анкети је учествовало укупно 60 испитаника, тачније по 30 испитаника за сваки заштићени предео. При томе, важно је споменути да су 25% испитаника чинили грађани који имају стално пребивалиште на заштићеном природном добру. Управо разлика између одговора анкетираних, који имају стално пребивалиште на заштићеном природном добру од осталих, види се у крајњој оцени предела. Наиме, просек оцене за ПИО Авала је 3,8, док је Космај добио 3,5. Ипак, кад се у разматрање узму само испитаници, који су стални становници заштићеног природног добра, та просечна оцена иде наниже. Авала би тако добила 3,41 а Космај 3,33.

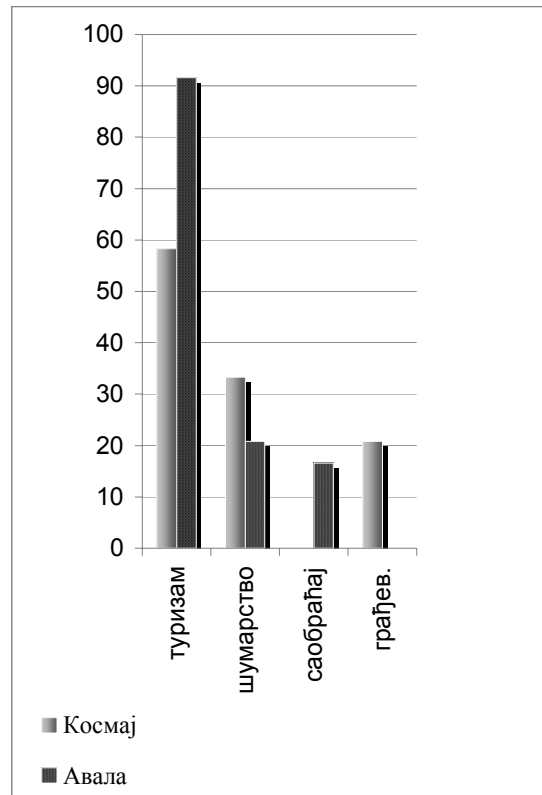
На питање о статусу заштите, већина је између четири понуђена одговора изабрала тачан, предео изузетних одлика. Ипак, посетиоци и становници Космаја су показали веће познавање о заштити од испитаника на Авали, 63,3% наспрам 56,6%.

Што се тиче промена на заштићеном пределу, пре и после доношења одлуке о статусу, оне су највише огледају у уређенијим шумским стазама и већем броју смерница и табли. Ипак, испитаници са Космаја су на празну линију, чак у 16,6% случајева додали промену у виду контејнера. Наиме, иако је Космај под заштиту стављен 2005. године, очигледни показатељи заштите и уређења су виђени тек пре две године, у виду контејнера. Данас, на Космају би требало повећати број контејнера и организовати редовније одношење смећа из њих.



*Информативна табла заштићеног природног добра Авала*

Да већи број табли и показатеља треба поставити на територији предела изузетних одлика „Космај“, сматра чак 90% испитаника. Тај проценат везан за Авалу је много мањи и износи 55%. Вероватно разлог те разлике потврђује и чињеница да се на територији целог Космаја налази само једна табла са натписом да се ради о пределу изузетних одлика!



*Структура одговора испитаника на питање: „Које су главне делатности које угрожавају природна добра Авала и Космај?“*

Као што се може видети са графикона, за главну делатност која угрожава заштићене пределе обележен је туризам. Туризам на овим подручјима је одавно присутан, пошто су и Авала и Космај током прошлог века били у више наврата пред проглашењем за излетничке шуме. Данас, Космај има знатно мањи број посетилаца него Авала. Тако да је приликом израде анкете, чак било тешко наћи довољан број испитаника. На терену се само могу видети покушаји јачања туристичке

понуде, али су они изгледа брзо напуштени, тако да је данас остало само ругло и запушеност.

На Авали, с друге стране је услед обнове Авалског телевизијског торња дошло до повећаног броја посетилаца, али исто тако и до повећане количине смећа. Само првим скретањем са стазице ка врху може се видети бачена амбалажа, коју нико не склања, јер се не налази на самој стази. Ни један штанд, ни једна књига о Авали и Космају се на самом терену не могу наћи.

Тако близу, а тако далеко за боље упознавање заштићених предела. Оно што људско непоштовање и незаинтересованост не могу поништити је природна лепота Авале и Космаја. Надамо се да ће вас први пролећни дани навести баш у правцу њих. Видимо се тамо!

**Небојша Шево**